

MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG CÔNG TÁC THỰC HÀNH QUYỀN CÔNG TỐ, KIỂM SÁT VIỆC GIẢI QUYẾT CÁC VỤ ÁN MUA BÁN NGƯỜI

LÊ MINH LONG*

Trong những năm qua, Viện kiểm sát nhân dân (VKSND) các cấp đã luôn nỗ lực và đạt nhiều kết quả cao trong công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết các vụ án mua bán người. Tuy nhiên, trước sự gia tăng về quy mô, mức độ, diễn biến phức tạp, tính chất ngày càng nghiêm trọng với những phương thức, thủ đoạn hết sức tinh vi, xảo quyệt, đòi hỏi VKSND cần tiếp tục có những giải pháp đồng bộ để nâng cao hiệu quả công tác phòng chống tội phạm này. Bài viết phân tích thực trạng công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết vụ án mua bán người, chỉ ra những tồn tại, hạn chế và đề xuất các giải pháp nâng cao hiệu quả công tác này trong thời gian tới.

Từ khóa: Thực hành quyền công tố, kiểm sát, mua bán người, Viện kiểm sát nhân dân.

Ngày nhận bài: 20/7/2020; Ngày biên tập xong: 20/7/2020; Ngày duyệt đăng: 20/7/2020.

Recently, the People's Procuracies at all levels have made great efforts and achieved high results in exercising prosecution rights and prosecuting the handling of human trafficking cases. However, it is still required for the People's Procuracies to have synchronized solutions to improve the effectiveness of preventing this crime due to the increase in its scale, level, complicated complication, serious nature with sophisticated modus operandi. The paper analyzes the situation of exercising prosecution rights and prosecuting the handling of human trafficking cases, brings out limitations as well as proposes solutions to improve the efficiency of this work in the coming time.

Keywords: Exercising prosecution rights, prosecution, human trafficking, the People's Procuracy.

Những năm gần đây, mặc dù đã được kiềm chế song tình hình tội phạm mua bán người vẫn còn diễn biến phức tạp, gia tăng về mức độ với những phương thức, thủ đoạn hết sức tinh vi, xảo quyệt, có sự câu kết chặt chẽ giữa các đối tượng ở trong nước với đối tượng ở nước ngoài. Ngoài ra, các đối tượng thực hiện loại tội phạm này còn hình thành các đường dây mua bán người từ Việt Nam sang các nước trong khu vực như Hồng Kông, Singapore, Malaysia, Đài

Loan... với mục đích chính là bán vào các ổ mại dâm, dịch vụ vui chơi, giải trí và cưỡng bức lao động. Tình trạng mua bán, bắt cóc chiếm đoạt trẻ em tại các tỉnh phía Bắc nước cũng đang có nhiều diễn biến phức tạp, địa bàn phạm tội trải rộng ở nhiều địa phương như Hà Giang, Lạng Sơn, Lào Cai, Quảng Ninh, Nghệ An... Tình trạng mua bán nội tạng, đẻ thuê, mua bán bào thai, môi giới hôn nhân trái pháp luật với người

* Tiến sĩ, Vụ trưởng Vụ Thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra án trật tự xã hội, Viện Kiểm sát nhân dân tối cao

nước ngoài cũng có chiều hướng gia tăng với tính chất nghiêm trọng gây bức xúc trong dư luận quần chúng, ảnh hưởng đến an ninh, trật tự trên địa bàn.

Do tính chất nguy hiểm của loại tội phạm này, việc phát hiện khởi tố, điều tra gặp nhiều khó khăn nên số vụ án được phát hiện chiếm số lượng không tương xứng với tổng số các vụ mua bán người đã xảy ra. Thực tiễn công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết các vụ án mua bán người cho thấy tội phạm xảy ra trên phạm vi toàn bộ 63 tỉnh, thành phố, nạn nhân không chỉ là phụ nữ, trẻ em, mà đã xuất hiện tình trạng mua bán nam giới, mua bán trẻ sơ sinh, bào thai, mua bán nội tạng, đẻ thuê... Trong đó, có nhiều vụ mua bán trẻ sơ sinh, bào thai sang Trung Quốc.

Các đối tượng thực hiện hành vi mua bán người luôn có sự cấu kết chặt chẽ, tạo thành đường dây thực hiện tội phạm, có sự móc nối giữa các đối tượng ở các tỉnh giáp biên giới Việt Nam - Trung Quốc với các đối tượng người Trung Quốc hoặc là người Việt Nam đang sinh sống tại Trung Quốc. Cá biệt có trường hợp đối tượng thực hiện hành vi mua bán là người thân của nạn nhân hoặc từng là nạn nhân bị lừa bán nay trở về dụ dỗ, lừa gạt các nạn nhân khác. Các đối tượng phạm tội lợi dụng chính sách mở, thông thoáng trong thủ tục xuất nhập cảnh, việc cấp hộ chiếu công dân và giấy thông hành qua biên giới thuận lợi, một số nước miễn thị thực nên đã tổ chức thành những đường dây đưa người ra nước ngoài trá hình bằng các hình thức như du lịch, thăm thân, lao động trái phép, thu giữ giấy tờ, hộ chiếu, không làm các thủ tục cư trú, bắt lao động cưỡng bức và lạm dụng tình dục. Đa số đối tượng phạm tội lợi dụng tình trạng khó khăn về kinh tế, thất nghiệp, thiếu việc làm, trình độ học vấn thấp, nhẹ dạ cả tin của người bị hại để lừa bán nạn nhân từ nông thôn ra thành thị, các khu công nghiệp, hoặc ra nước ngoài, trong đó, trên 85% nạn nhân là phụ nữ, trẻ em.

Về phía các nạn nhân của loại tội phạm

này, nạn nhân thường là những người ở vùng nông thôn, nhất là vùng sâu vùng xa, có hoàn cảnh kinh tế khó khăn, không có việc làm, gặp hoàn cảnh éo le về gia đình, tình cảm, trình độ học vấn thấp. Nạn nhân bị các đối tượng phạm tội triệt để lợi dụng sự khó khăn về kinh tế, sự nhẹ dạ cả tin, mất cảnh giác hoặc tục lệ cưới hỏi của đồng bào dân thiểu số để làm quen, giả vờ kết bạn, môi giới hôn nhân... để lừa bán họ ra nước ngoài. Nạn nhân bị lừa bán chủ yếu là phụ nữ, trẻ em trong lứa tuổi từ 15 - 30 tuổi ở các xã, bản vùng sâu, vùng cao, biên giới. Chính bởi có nhận thức hạn chế, thiếu hiểu biết, cả tin, hiếu kỳ nên những đối tượng này dễ bị dụ dỗ, lừa gạt, nhất là những người có hoàn cảnh gia đình khó khăn.

Về phương thức, thủ đoạn của tội phạm, các đối tượng phạm tội thường sử dụng các phương tiện thông tin liên lạc (điện thoại di động, mạng xã hội Facebook, Zalo,...), lợi dụng sự tương đồng về ngôn ngữ, dân tộc, phong tục tập quán để tìm kiếm, tiếp cận, làm quen; lợi dụng sự thiếu hiểu biết, sự nhẹ dạ cả tin của nạn nhân, dùng thủ đoạn giới thiệu việc làm, môi giới hôn nhân, hứa hẹn yêu đương, đưa ra những viễn cảnh về cuộc sống sung sướng, nhàn hạ, thu nhập cao hoặc lợi dụng những phụ nữ trẻ tuổi ở vùng sâu, vùng xa có hoàn cảnh khó khăn, hạn chế về nhận thức pháp luật, sinh con ngoài ý muốn để rủ rê, lôi kéo nạn nhân. Sau khi lừa được nạn nhân, các đối tượng bán các nạn nhân ra nước ngoài hoặc đưa vào các tụ điểm trong nước ép làm gái mại dâm hoặc cưỡng bức lao động; lợi dụng một số người có nhu cầu đi lao động nước ngoài hoặc tìm việc làm; lợi dụng kẽ hở trong công tác quản lý nhà nước để môi giới hôn nhân, nhận con nuôi có yếu tố nước ngoài để dụ dỗ, lừa gạt rồi bán các nạn nhân ra nước ngoài hoặc đưa vào các tụ điểm trong nước ép làm gái mại dâm hoặc cưỡng bức lao động. Đáng chú ý nhất là tình trạng mua bán bào thai (đưa phụ nữ có thai sang Trung Quốc sinh con rồi bán) hoặc thông

qua trang mạng xã hội tìm kiếm những phụ nữ có nhu cầu mang thai hộ, đưa họ ra nước ngoài mang thai hộ rồi đẻ con và bán con cho người Trung Quốc để thu lợi. Thủ đoạn mới này khiến việc phát hiện, xử lý của lực lượng chức năng gặp khó khăn.

Trước tình hình tội phạm mua bán người phức tạp diễn ra trong những năm qua, VKSND các cấp đã tăng cường thực hiện tốt chức năng thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết loại án này, đã quán triệt và thực hiện nghiêm túc chỉ đạo của Viện trưởng VKSND tối cao về tăng cường trách nhiệm công tố trong hoạt động khởi tố, điều tra và truy tố các vụ án hình sự, đảm bảo thực hiện có hiệu quả công tác phát hiện, khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người. VKSND các cấp đã tăng cường phối hợp giữa Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra trong việc thực hiện các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự, đặc biệt đối với các quy định mới liên quan đến các thẩm quyền được tăng thêm; nâng cao năng lực phát hiện, khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người; tăng cường công tác đào tạo, tập huấn chuyên sâu về phương pháp, kỹ năng thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết loại án này. Lãnh đạo VKSND các cấp đã thực hiện đổi mới, nâng cao chất lượng công tác quản lý chỉ đạo điều hành, xây dựng quy trình lề lối làm việc khoa học, tạo điều kiện cho Kiểm sát viên thực hiện các hoạt động công tố được chủ động hơn, sâu sát hơn, toàn diện hơn. Hoạt động xác minh tố giác tin báo tội phạm, khởi tố vụ án, tiến hành điều tra thu thập chứng cứ bảo đảm đúng trình tự và thời hạn luật định. Trường hợp Cơ quan điều tra không thực hiện hoặc bỏ lọt tội phạm thì Viện kiểm sát đã kịp thời trực tiếp tiến hành xác minh tố giác, tin báo về tội phạm. Trong quá trình giải quyết, Viện kiểm sát luôn kiên quyết yêu cầu Cơ quan điều tra hủy bỏ các quyết định tố tụng trái pháp luật, trường hợp Cơ quan điều tra không thực hiện thì kịp thời

hủy bỏ. Đối với những thiếu sót, vi phạm trong quá trình thực hiện quy định của Bộ luật tố tụng hình sự, Viện kiểm sát các cấp đã kịp thời yêu cầu khắc phục đổi, không để xảy ra oan sai hoặc bỏ lọt tội phạm.

Trong quá trình thực hiện các hoạt động kiểm sát, lãnh đạo Viện kiểm sát các cấp đã thận trọng, trách nhiệm trong việc xét phê chuẩn và ban hành các quyết định tố tụng. Kiểm sát viên thụ lý giải quyết vụ án đã nâng cao ý thức trách nhiệm, thực hành quyền công tố, kiểm sát chặt chẽ việc thụ lý, giải quyết tố giác, tin báo tội phạm, khởi tố vụ án, khởi tố bị can, bảo đảm việc phê chuẩn các quyết định tố tụng, áp dụng biện pháp ngăn chặn của Cơ quan điều tra có căn cứ, đúng pháp luật... Quá trình điều tra đã bám sát, nắm chắc tiến độ điều tra, chủ động, kịp thời đề ra yêu cầu điều tra để hỗ trợ Điều tra viên điều tra vụ án đúng hướng, toàn diện; phối hợp, gắn chặt hơn hỗ trợ Điều tra viên điều tra thu thập chứng cứ, đẩy nhanh hơn tiến độ điều tra các vụ án. Để tạo điều kiện thuận lợi để toàn ngành Kiểm sát thực hiện có hiệu quả hoạt động tăng cường công tố, kiểm sát việc giải quyết các vụ án mua bán người, VKSND tối cao đã quan tâm thực hiện công tác xây dựng thể chế đã xây dựng, ban hành nhiều quy chế nghiệp vụ, thông tư liên ngành hướng dẫn áp dụng pháp luật; công tác tổ chức cán bộ, công tác thanh tra, kiểm tra và công tác đào tạo, bồi dưỡng nâng cao năng lực chuyên môn cho đội ngũ Kiểm sát viên thực hành quyền công tố đã được đổi mới đáp ứng được yêu cầu đặt ra. Điều kiện cơ sở vật chất, trang thiết bị, phương tiện làm việc đã được tăng cường tạo điều kiện thuận lợi thực hiện tăng cường trách nhiệm công tố và kiểm sát điều tra loại án này.

Thực hiện đồng bộ các giải pháp nêu trên, từ 01/12/2016 đến 30/5/2020, toàn quốc đã phát hiện, khởi tố điều tra tổng số 432 vụ/724 bị can về tội mua bán người. Điển hình là những địa phương đã phát hiện và khởi tố, điều tra nhiều như Nghệ An, Lào Cai, Lai Châu, Hà Giang, Lạng

Sơn, Điện Biên, Hà Nội, Quảng Ninh, Tây Ninh... Kết quả thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra vụ án, VKSND các cấp đã quyết định truy tố tổng số 369 vụ/643 bị can về tội mua bán người, mua bán người dưới 16 tuổi; đã thực hành quyền công tố, kiểm sát xét xử sơ thẩm 387 vụ/648 bị can về tội mua bán người. Trong đó, có nhiều bị cáo đã bị tuyên phạt với mức án cao, thể hiện sự nghiêm minh của pháp luật. Kết quả tăng cường công tố, kiểm sát việc giải quyết loại án này đã bảo vệ tốt hơn quyền con người trong tố tụng hình sự.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đã đạt được, quá trình tăng cường công tố, kiểm sát việc giải quyết loại án này ở một số Viện kiểm sát vẫn còn tồn tại, thiếu sót, đó là:

- Hoạt động kiểm sát việc tiếp nhận, giải quyết tố giác, tin báo về tội phạm ở một số Viện kiểm sát địa phương còn nhiều hạn chế, lúng túng nên chưa thực hiện tốt quyền công tố trong giai đoạn này. Vẫn còn tình trạng xác minh tố giác, tin báo bị kéo dài, quá hạn thời hạn giải quyết, dẫn đến số tố giác, tin báo tội phạm và kiến nghị khởi tố tạm đình chỉ còn cao. Còn tình trạng Kiểm sát viên thụ động, dẫn đến nguy cơ bỏ lọt tội phạm và người phạm tội mua bán người.

- Lãnh đạo một số đơn vị Viện kiểm sát chưa thực hiện tốt việc chỉ đạo Kiểm sát viên thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra các vụ án mua bán người; vẫn để xảy ra tình trạng khởi tố vụ án, bị can sau đó phải đình chỉ điều tra do không phạm tội hoặc không chứng minh được hành vi phạm tội. Số vụ án phải trả hồ sơ yêu cầu điều tra bổ sung với lý do thiếu chứng cứ quan trọng vẫn còn (như chưa xác định được hành vi, vị trí, vai trò của người thực hiện tội phạm trong các vụ án có đồng phạm, phạm tội có tổ chức; động cơ gây án của bị can; chưa thu giữ được vật chứng quan trọng của vụ án...).

Nguyên nhân khách quan dẫn đến những tồn tại nêu trên là do một số chế

định pháp luật áp dụng chế tài tùy nghi, việc giải thích, hướng dẫn pháp luật chưa kịp thời dẫn đến nhận thức, áp dụng pháp luật không thống nhất. Lãnh đạo một số Cơ quan điều tra chưa quan tâm đúng mức công tác chỉ đạo xác minh tố giác, tin báo tội phạm và kiến nghị khởi tố, công tác khởi tố, điều tra các vụ án mua bán người. Điều kiện cơ sở vật chất, trang thiết bị, kinh phí phục vụ bảo đảm tăng cường công tố, kiểm sát việc giải quyết loại án này còn hạn chế. Chế độ, chính sách tiền lương, khen thưởng, chính sách đãi ngộ đối với đội ngũ Kiểm sát viên chưa phù hợp, chưa tương xứng với khó khăn, phức tạp của công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra các vụ án mua bán người.

Bên cạnh đó, có một số nguyên nhân chủ quan, đó là: Tại một số Viện kiểm sát địa phương, Lãnh đạo đơn vị chưa nêu cao trách nhiệm người đứng đầu, chưa quan tâm đúng mức đến tăng cường thực hành quyền công tố, kiểm sát việc giải quyết các vụ án mua bán người; chưa đổi mới nâng cao chất lượng công tác quản lý, chỉ đạo, điều hành. Một số Kiểm sát viên ý thức trách nhiệm chưa cao, còn thụ động, phụ thuộc vào Điều tra viên, chưa thực hiện tốt quyền công tố trong quá trình thực hiện các hoạt động kiểm sát. Ở một số địa phương, Lãnh đạo Viện kiểm sát chưa tranh thủ được sự lãnh đạo chỉ đạo của cấp uỷ trong công tác đấu tranh phòng chống tội phạm mua bán người. Việc thực hiện mối quan hệ phối hợp với Cơ quan điều tra chưa được tốt, đôi lúc còn thiếu chặt chẽ, mang tính hình thức. Vẫn còn tình trạng né nạng, né tránh, ngại va chạm, khi phát hiện Cơ quan điều tra, Điều tra viên có vi phạm, thiếu sót đã không kiên quyết kiến nghị yêu cầu khắc phục, thậm chí còn bao che, bỏ qua không xử lý. Về công tác tổ chức, đào tạo, bồi dưỡng cán bộ đã được đổi mới và từng bước nâng cao, tuy nhiên vẫn chưa đáp ứng kịp thời với yêu cầu thực hiện chức năng, nhiệm vụ của VKSND trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước và hội nhập quốc tế.

Để nâng cao và thực hiện hiệu quả hơn công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc xác minh tố giác, khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người, cần có một số giải pháp cụ thể như sau:

Thứ nhất, VKSND các cấp cần tranh thủ triệt để sự lãnh đạo, chỉ đạo của lãnh đạo VKSND tối cao, từng bước tranh thủ và nâng cao vai trò lãnh đạo của các cấp uỷ Đảng trong công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc xác minh tố giác, khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người.

Thứ hai, phải tăng cường phối hợp chặt chẽ hơn, gắn chặt hơn với Cơ quan điều tra trong quá trình thực hành quyền công tố, kiểm sát việc tiếp nhận, giải quyết tố giác, tin báo tội phạm và kiến nghị khởi tố, trong quá trình khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người. Quá trình giải quyết nếu có khó khăn vướng mắc thì kịp thời phối hợp thống nhất giải quyết đảm bảo đúng pháp luật, không để xảy ra oan sai hoặc bỏ lọt tội phạm.

Thứ ba, Lãnh đạo VKSND các cấp, thủ trưởng các đơn vị thực hành quyền công tố trực thuộc VKSND tối cao cần nâng cao trách nhiệm người đứng đầu phải trách nhiệm hơn, thực hiện đổi mới nâng cao chất lượng công tác chỉ đạo điều hành thực hiện tốt chế độ, quy trình duyệt án, báo cáo án bảo đảm cơ chế giám sát chặt chẽ. Phải thận trọng hơn, kiên quyết hơn trong việc xét phê chuẩn, ban hành các quyết định tố tụng; tăng cường công tác giáo dục chính trị, tư tưởng, phẩm chất đạo đức, bản lĩnh và lương tâm nghề nghiệp cho đội ngũ Kiểm sát viên, công chức trong ngành. Quan tâm đúng mức và thực hiện có hiệu quả công tác thanh tra kiểm tra bảo đảm liêm chính, công khai, minh bạch phòng ngừa có hiệu quả tham nhũng, tiêu cực trong quá trình xác minh tố giác, tin báo tội phạm, khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử các vụ án mua bán người.

Thứ tư, đối với Kiểm sát viên VKSND các cấp, phải thường xuyên đổi mới phương pháp thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra loại án này, đảm bảo thực hành quyền công tố sớm hơn, chặt chẽ hơn ngay từ khi xác minh tố giác, tin báo tội phạm và trong suốt quá trình khởi tố, điều tra và truy tố vụ án hình sự, trong đó có các vụ án mua bán người. Phối hợp chặt chẽ hơn, gắn chặt hơn với Điều tra viên trong quá trình điều tra thu thập chứng cứ, kịp thời đề ra các yêu cầu điều tra, để hỗ trợ hoạt động điều tra vụ án. Tăng cường hoạt động trực tiếp kiểm sát việc thu thập chứng cứ của Điều tra viên và thực hiện tốt thẩm quyền tiến hành một số hoạt động điều tra (hỏi cung bị can, ghi lời khai...) để đánh giá tính khách quan của các chứng cứ do Cơ quan điều tra, Điều tra viên đã thu thập, không để xảy ra oan, sai hoặc bỏ lọt tội phạm.

Thứ năm, tăng cường phối hợp liên ngành tư pháp Trung ương ban hành các thông tư hướng dẫn áp dụng pháp luật để đã tạo điều kiện thuận lợi cho các cơ quan tố tụng thực hiện tốt hoạt động xác minh tố giác, tin báo tội phạm và kiến nghị khởi tố, thực hiện tốt hoạt động khởi tố, điều tra thu thập chứng cứ nhằm làm rõ sự thật các vụ án mua bán người, mua bán người dưới 16 tuổi; tạo điều kiện cho Viện kiểm sát các cấp thực hiện có hiệu quả công tác đấu tranh đối với loại tội phạm này.

Thứ sáu, quan tâm xây dựng tổ chức bộ máy, đội ngũ Kiểm sát viên bảo đảm đủ biên chế, tạo điều kiện cho VKSND các cấp tăng cường công tố trong hoạt động điều tra gắn công tố với hoạt động điều tra; quan tâm đúng mức đến công tác đào tạo, đào tạo tại chỗ để từng bước nâng cao năng lực, trình độ nghiệp vụ cho Kiểm sát viên, công chức làm nhiệm vụ thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra các vụ án hình sự đáp ứng yêu cầu cải cách tư pháp./.